

Hodnocení

Pavλίna Mazáčová

K posuzování toho, jaké úrovně edukačních cílů žáci ve výukových činnostech dosáhli, používají učitelé (vzdělavatelé) dva druhy hodnocení: **a) formativní** a **b) sumativní neboli finální**.

Formativní hodnocení slouží k posuzování pokroku žáka v průběhu výuky, v procesu učení, a to ve vztahu ke konkrétním vzdělávacím cílům. Formativní hodnocení pomáhá učiteli v rozhodnutí, jak vybírat učební činnost, nakolik a kdy jsou žáci pro plnění učebních činností připraveni a zralí a zda je třeba konkrétní učební činnost opakovat. V souvislosti s formativním hodnocením se také bere v potaz to, že díky němu učitel provádí diagnostiku příčin vzdělávacích obtíží konkrétního žáka.

Sumativní neboli finální hodnocení je periodické posouzení prospěchu žáka po dokončení učební činnosti, také po ukončení výuky v periodě dané školskou legislativou (čtvrtletí, pololetí, školní nebo akademický rok). K sumativnímu hodnocení nedochází ve výuce tak často jako k hodnocení formativnímu, neděje se průběžně. Je zřejmé, že sumativní neboli finální hodnocení je vyjádřeno body nebo známkami a je na něm založeno tradiční školní známkování.

Vnímáme-li také rodiče jako důležitého aktéra vzdělávacího prostředí a vzdělávání žáků, pak právě rodiče stále poměrně často vyžadují od učitele sumativní typ hodnocení, zajímá je tedy výsledek vyjádřený známkou. Přestože je žádoucí v současném školním prostředí akcentovat formativní hodnocení, je stále legitimní a nutné v určitých fázích vzdělávacího období předávat žákům i jejich rodičům rovněž výsledky sumativního hodnocení. Známkování je ve školách hlavního vzdělávacího proudu stále tím dominantním nástrojem sumativního hodnocení a významnou až klíčovou formou komunikace mezi učitelem a rodičem.

Modelová situace A

Libor se ptá pana učitele Horkého v chemii: “Proč jste nám dal za domácí úkol řešit tolik problémů? Jindy nám dáváte maximálně tři.”

Pan učitel Horký: “Vnímám z tvé práce v hodinách, že rámcově chápeš vzorce velice dobře, ale při jejich použití ve výpočtech hodně chybuješ. Dostatek praktických úkolů považuji za jedinou možnost, jak můžeš tyto nedostatky odstranit.”

Modelová situace B

Jindřich se ptá paní učitelky Hřibové v hodině chemie: Paní učitelko, myslíte si, že mě vezmou do výběrové školy s třídou, kde je rozšířená výuka chemie?

Paní učitelka Hřibová: To nevím, Jindro. To záleží jenom na tobě. Pokud jde o učivo z tohoto školního roku, jsem přesvědčena, že mu rozumíš a zvládl jsi ho aplikovat i v prakticky a problémově zaměřených úlohách a pokusech.

Odpovězte na otázky, analyzujte modelové situace:

Která z uvedených modelových situací obsahuje formativní hodnocení?

Jak konkrétně je formativní hodnocení formulováno učitelem?

Je některá ze situací toho typu, že v ní je možné formulovat také sumativní hodnocení? Jak by takové hodnocení podle Vás znělo?

Vrstevníkové hodnocení v klimatu třídy

Pro používání vrstevníkového hodnocení je nutné vytvořit ve třídě patřičné podmínky. Je vhodné nastavit pravidla, která podpoří funkčnost takto nastavené zpětné vazby. Mezi klíčové prvky patří ohleduplnost, uznání spolužáka, pozitivní přístup, popisný jazyk a konstruktivní přístup ke zpětné vazbě. Součástí pravidel by mělo být také to, že spolužák se může vrstevníkového hodnocení spolužákovy práce vzdát, pokud by neměl dostatek informací, aby mohl hodnotit korektně.

Příklad modelové situace

Žákyně 1. ročníku gymnázia Jitka a Jolana si povídají se školním psychologem panem Tomášem o vrstevníkovém, peer-to-peer, hodnocení.

Žákyně Jitka: Někdy, protože je Michal Petrův kamarád, Michal mu do hodnoticího listu napíše, že jeho prezentace byla docela dobrá, i když to teda tak dobrý nebylo. A zase třeba Robin Petra vždycky zkritizuje, najde si jakoukoli maličkost, aby mu dal kritiku, protože ti dva se nemusí, i když ta prezentace třeba je dobrá.

Tomáš: Takže si myslíš, že to hodnocení od Michala nebo i Robina neodpovídá skutečnému výkonu Petra?

Jitka: No, jak kdy, někdy teda ne.

Jolana: Taky záleží na tom, kdo hodnotí. (...) Mně to hodnocení jako z principu připadá docela dobrý, lepší než žádný hodnocení. Ale je to vždycky na lidech.¹

Odpovězte na otázku, analyzujte modelovou situaci:

Který důležitý aspekt vrstevníkového hodnocení je patrný ve výše uvedené situaci?

Někteří učitelé si cení takových učebních úloh, činností, při nichž uplatňují konstruktivistické přístupy, žáci jsou centrem učebního dění a reagují na učitelovy podněty či otázky, řeší problémové úlohy a diskutují – například v metodách aktivního učení. V takových situacích učitel uplatňuje formativní hodnocení, které žákům pomáhá pochopit, o co učitel jde, pomáhá jim vnímat vlastní pokroky během výuky, a učí žáky spolupracovat na formativním hodnocení. Tyto situace však běžně nemívají vliv na žákovu známku. Na situace s využitím formativního hodnocení, které má vliv na známky žáků, by měl učitel žáky v pedagogické komunikaci připravit. Právě v takto designovaných výukových činnostech se někdy žáci ostýchají, zdráhají aktivně se zapojit, protože vnímají to, že jsou v těchto situacích známkováni, i když na to nejsou předem připravováni učitelem a není to předem vyjasněno jako pravidlo.

Modelová situace C

Michal: “Paní profesorko, já jsem teda dost překvapený, že jsem ze sociologie dostal pouze trojku. Testy jsem přece neměl tak špatné!”

Paní profesorka Tichá: “Víš. Michale, musela jsem vzít v potaz tvou účast na hodinách. Měl jsi hodně absencí a mnoho témat ti zcela uniklo.”

¹ Viz STARÝ, Karel a Veronika LAUFKOVÁ. *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha: Portál, 2016, str. 28-32. ISBN 978-80-262-1001-6

Modelová situace D

Jana reaguje na vyhodnocený test, který právě dostala do rukou od učitele: “Děkuji za jedničku!”

Pan učitel Pravec: “Jano, dostala jsi ji, protože poslední dobou jsi při vyučování bystrá. Tvé vstupy do diskusí byly opravdu velmi dobré.”

Odpovězte na otázky, analyzujte modelové situace:

K jakému účelu učitelé používají sumativní hodnocení ve výše uvedených příkladech?

V čem je takové jednání problematické?

Není třeba manipulativně zacházet se známkami a nepatřičně motivovat žáky ke spolupracujícímu chování, pokud učitel postupuje ve shodě se základními pravidly:

- usiluje o to, aby učební činnosti poskytovaly žákům účelné a účinné prostředky pro dosažení stanovených učebních cílů,
- používá takové sumativní hodnocení, které pravdivě ukazuje, jak dobře žáci zvládli formulované a akceptované učební cíle.